

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Närhi, Kati; Kokkonen, Tuomo; Stamm, Ingo; Rantamäki, Niina; Turtiainen, Kati

Title: Johdanto : muistoja ja kohtaamisia Aila-Leenan työuran varrelta

Year: 2024

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat /Authors

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Närhi, K., Kokkonen, T., Stamm, I., Rantamäki, N., & Turtiainen, K. (2024). Johdanto : muistoja ja kohtaamisia Aila-Leenan työuran varrelta. In K. Närhi, N. Rantamäki, T. Kokkonen, I. Stamm, & K. Turtiainen (Eds.), *Vaihtoehtoisesta sosiaalityöstä ekososiaaliseen siirtymään : muistoja Aila-Leenan matkan varrelta* (pp. 5-14). Jyväskylän yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-86-0410-5>

JOHDANTO

Muistoja ja kohtaamisia Aila-Leenan työuran varrelta

***Kati Närhi, Tuomo Kokkonen, Ingo Stamm, Niina Rantamäki
and Kati Turtiainen***

Aila-Leena ja muistot

Professori Aila-Leena Matthies eli Aiski jää eläkkeelle vuoden 2024 lopussa. Me, Jyväskylän yliopiston kampuksen ja Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksen kollegat haluamme muistaa Aila-Leenaa kirjalla, joka koostuu hänen työuransa keskeisten yhteistyökumppaneiden kirjoituksista. Ajatuksena on, että kirjan tekstit käsittelevät muistoja liittyen Aila-Leenaan ja hänen kanssaan tehtyyn yhteistyöhön niin opetuksen, tutkimuksen kuin käytännön kehittämistyön kentillä. Tällä kirjalahjalla haluamme kunnioittaa Aila-Leenan uran vaiherikkaita käännteitä.

Kuten kirjan kirjoittajien ja muistoja jakavien yhteistyökumppaneiden teksteistä voi tulkita, Aila-Leena on jättänyt syviä muistijälkiä niiden ihmisten mieliin, joita hän on työuransa ja elämänsä varrella kohdannut. Yhteiset hetket ovat jääneet elämään monella eri tavalla.

Suuret linjat Aiskin elämässä voi hahmottaa erilaisten paikkojen kautta. Alkuvaiheet Sievissä, vuodet Jyväskylässä opiskelun, tutkimuksen ja opetuksen parissa. Eripituisia visiittejä Saksaan, joista pisin suuntautui Magdeburgiin. Paluu Suomeen ja töihin kotipaikkakunta Sievin lähelle Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksen. Lukemattomia ajotunteja Jyväskylän ja Kokkolan välillä, jotka (toivottavasti) tulevat vähenemään vuoden 2025 alusta, jolloin Aila-Leena voi jäädä täysin siemauksin nauttimaan Nenäinniemen kotinsa upeista Päijänteen järvimaisemista.

Aila-Leenan oma ääni

Tässä kirjassa Aila-Leenan kanssa kuljettua matkaa tulkitsevat hänen läheiset kollegat ja tärkeät yhteistyökumppanit. Kuten kaikki Aila-Leenaa tuntevat tietävät, myös hänellä on vahva oma ääni ja näkemykset niin menneestä, nykyisyydestä kuin tulevaisuudesta. Sen vuoksi on tärkeää antaa myös Aila-Leenalle pieni mahdollisuus muistella matkaansa. Seuraava Aila-Leenan teksti on ote suomalaisen yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen historiikka varten luonnostelluista omakohtaisista teksteistä, joita ei ole tällaisenaan hyödynnetty kyseisessä julkaisussa (Litmanen ym. 2024). Kirjoituksessaan Aila-Leena muistelee itse opiskelunsa alkuvaiheita ja työuransa kiinnittymistä erityisesti yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen.

”Jyväskylän yliopisto oli pilottiyliopistona valtakunnallisessa tutkinnonuudistuksessa, jonka tavoitteena oli rakentaa paremmin työelämän tehtäviin vastaavia kou-

lutusohjelmia. Halusin sosiaalityöntekijäksi ja aloitin opinnot 1978 koulutusohjelmassa, joka oli nimeltään enteellisesti 'Sosiaalisen ympäristön ja sosiaalityön suunnittelun koulutusohjelma'. Pääaineeksi saattoi valita yhteiskuntapolitiikan tai sosiologian, sosiaalityöhän ei vielä ollut itsenäinen oppiaine. Opetuksessa viitattiin usein Jyväskylän kaupunkisuunnittelussa samaan aikaan menossa olevaan SOFY-suunnitteluhankkeen tutkimukseen koskien muun muassa Huhtasuon alueen suunnittelua. SOFYn tavoitteena oli yhdistää sosiaalisen ja fyysisen ympäristön suunnittelua. Asuntohallitus oli mukana rahoittajana tutkimuksissa, ja yhteistyö jatkui vielä 1980-luvulla mm. Tuulenkylyn yhteisöasumiskohteen tutkimuksella vuoden 1985 asuntomessualueella. Yhteiskuntapolitiikan laitoksen ja osin sosiologiankin laitoksella vallinnut rakennetun ympäristön suunnitteluoptimismi suuntasi sosiaalityön opintoja vahvasti rakenteelliseen ja ennaltaehkäisevään tasoon, kun taas perinteisestä sosiaalityöstä ja sen tutkimuksesta opinnoissa oli varsin niukasti substanssia.

Tämän taustan ohella suuntautumisen yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen ja spesifimmin sosiaalityön ns. ekososiaaliseen lähestymistapaan voi paikantaa kahteen omakohtaiseen tulokulmaan. Tein graduni (Matthies 1983) Länsi-Saksan uusien yhteiskunnallisten liikkeiden parissa syntyneestä uudenlaisen omaehtoisen sosiaalityön muodoista, jonka nimesin vaihtoehtoiseksi sosiaalityöksi. Saksalaisten ympäristöliikkeiden vaikutus näkyi vaihtoehtoisen sosiaalityön ajattelussa ja käytännön projekteissa hyvin selkeästi. Sain valmistumiseni jälkeen Suomen Akatemialta rahoitusta tutkiakseni vaihtoehtoisen sosiaalityön mahdollisuuksia Suomessa. Aineistoa kerätessäni ja analysoidessani aloin tunnistaa, että myös Suomessa syntyneissä vaihtoehtoprojekteissa oli sama yhteinen piirre: elinympäristöön ja luonnonympäristöön liittyvät kysymykset kietoutuivat niissä kiinnostavalla tavalla osaksi sosiaalisten kysymysten ratkaisuja. Aloin kuvata sitä saksan kielestä kääntämälläni ekososiaalisen lähestymistavan käsitteellä (Ökosozialer Ansatz).

Toinen omakohtainen juoni 1980-luvun ekososiaaliseen ajatteluun oli osallistuminen ydinjätteen loppusijoitusta koskevaan keskusteluun yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta. Samaan aikaan kun valmistumiseni aikoihin mietin hakeutumista sosiaalityöntekijäksi syntymäpaikkakunnalleni, tuli tieto, että paikkakunta oli valittu yhdeksi potentiaalisiksi loppusijoituskohteeksi. Pohdin millaista ekososiaalista työtä olisi tällaisella paikkakunnalla tehtävä, ja miten ydinjätehauta vaikuttaisi ihmisen elämään. Kuitenkin ennen kaikkea tapa, jolla valtiolta ja ydinvoimayhtiöt kohtelivat paikallista väestöä potentiaalisilla loppusijoituspaikkakunnilla, herätti minussa ympäristöaktivistin, ja johdatti myös erittäin kiinnostavaan poikkiteieteelliseen yhteistyöhön esimerkiksi yliopiston fysiikan laitoksen tutkijoiden kanssa. Varsinaista tutkimusta en tästä aiheesta tehnyt, siihen onneksi tarttuivat muut. Siirryttyäni Saksaan 1996, osallistuin siellä ikimuistoiseen maailmanlaajuiseen ydinjätapaikkakuntien naisryhmien kokoontumiseen.

Kun lainsäädäntö alkoi Suomessa edellyttää 1994 alkaen YVA-arviointia erilaisista suunnittelukohteista, ja siihen sisältyi myös sosiaalisten vaikutusten arviointi (SVA), heräsi paikallistasolla keskustelu siitä, kenen asiantuntijuutta siihen tarvittaisiin. Ilmoitimme sosiaalityön opettajien pienellä tiimillä (Kati Närhi ja minä) sekä yhteiskuntapolitiikan professorin Marja Järvelän kanssa yhteistyössä, että kyse on sosiaalityön ydinsaamisalueesta, ja saimme rahoitusta sosiaalityöntekijöiden vastaavan täydennyskoulutuksen kehittämiseen Sosiaali- ja terveysministeriön 'Ennal-

taehkäisevä sosiaalipolitiikka’-projektista. Koulutus toteutettiin Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen ja Jyväskylän kaupungin kaavoituksen ja sosiaalityön kanssa yhteistyössä. Siihen sisältyi paikallisten suunnittelukohteiden SVA-pilotointia, ja se yhteydestä syntyi myös tutkimusaineistoa Kati Närhen (2004) väitöskirjaan. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan yksikön sosiaalityön tutkimus oli tällä aiheella mukana 1998–2000 Euroopan komission rahoittamassa 4. puiteohjelman tutkimushankkeessa, jota koordinoitiin uudesta työpaikastani Saksasta käsin. New Local Policies against Social Exclusion-tutkimuksessa olivat mukana Jyväskylän yliopiston ja kaupungin lisäksi Magdeburgin korkeakoulu ja kaupunki Saksasta ja De Montfort-University ja kaupunki Leicesterista Britannian alueelta. Toimintatutkimukselliset asetelmat paikallisyhteisöissä olivat todella kiinnostavia, ja niiden vertailu varsin opettavaista. (Matthies ym. 2001.)

Seuraavan kerran ympäristötutkimus ja ekososiaalinen lähestymistapa veivät mennessään, kun olin palannut Saksasta Jyväskylän yliopistoon, Kokkolan yliopistokeskus Chydeniukseen, ja saimme Akatemialta rahoituksen hankkeeseen nimeltä Contribution of social work and systems of income security to the ecosocial transformation of society (ECOSOS) (2015–2019), joka tarkasteli ekososiaalisen siirtymän kysymyksiä sosiaalityössä. Tutkijoina hankkeessa olivat Ingo Stamm ja Tuuli Hirvilampi, joilla kummallakin on tärkeitä omat näkökulmansa ekososiaaliseen ajatteluun, Ingolta Saksasta ja työttömyys-sosiaaliturvan suunnasta, jota hän jatkoi vielä toisessa postdoc-tutkimuksessaan (mm. Stamm 2023) sekä Tuulilla ekososiaalisen hyvinvoinnin käsitteestä (Hirvilampi 2015). Tässä tutkimuksessa lanseerasimme ekososiaalisten innovaatioiden käsitteen ja kokosimme siitä empiirisiä esimerkkejä Saksasta, Belgiasta, Italiasta, Suomesta ja Britannian alueelta (esim. Matthies ym. 2019). ECOSOS-hankkeen pohjalta verkostoiduimme myös Australiaan ja Ruotsiin.

Eurooppalaisten verkostojen kanssa yhteistyössä haimme rahoitusta Euroopan Komission Horizon2030-ohjelmasta MCSA-tohtorikoulutus- ja tutkimushankkeeseen (2020–2024). ASTRA-tutkimuksessa 15 globaalisti rekrytoitua sosiaalityön tohtoriopiskelijaa tutkii monitieteisen (transdisciplinaarisen) kestäväsiirtymän ajatusten soveltamista sosiaalisen inklusion parantamiseksi sosiaalityössä. Tutkimuksessa oli mukana eurooppalaisten sosiaalityön yliopistoyksiköiden lisäksi luonnontieteilijöitä LUKEstä sekä taloustieteilijöitä sosiaalitalouteen erikoistuneesta CIRIEC-tutkimusorganisaatiosta Belgiasta. ASTRA avasi silmiä paitsi ympäristötutkimuksen monitieteellisyyteen myös globaaliin konkretiaan kansainvälisten tutkijoiden kautta. Samalla käsitys sosiaalityön tehtävästä kestäväsiirtymän tekijänä haastaa perinteisen sosiaalityön rajoja. (Matthies ym. 2022.)”

Kirjan lukuohje

Aila-Leenan kirjaprojekti alkoi loppuvuodesta vuonna 2023, kun kirjan toimittajat koontuivat pohtimaan miten juhlistaisimme ystävämme ja kollegamme Aila-Leenan eläkkeellelähtöä vuoden 2024 lopussa ‘aila-leenamaisesti’. Vertaisarvioidun akateemisen kirjaprojektin sijasta päätimme pyytää Aila-Leenalle tärkeiden ja pitkäaikaisten kumppaneiden kirjoituksia yhteistyöstään hänen kanssaan. Linjasimme, että tekstit voivat olla suomen ja englannin kielen ohella myös saksankielisiä, onhan

Aila-Leena vähintään kolmikielinen yksilö. Kokonaisuus kuvastaa siten myös tätä puolta Aila-Leenan työuralta.

Olemme jakaneet meille lähetetyt tekstit kuuteen teemaan. Näistä ensimmäinen kokoo Aila-Leenan ajattelun lähtökohtia, jotka ovat kulkeneet hänen mukanaan tavalla tai toisella koko elämän. Toisessa teemassa ääneen pääsevät Aila-Leenan tärkeät kansainväliset yhteistyökumppanit, jotka teksteillään piirtävät kuvaa Aila-Leenan moninaisesta kansainvälisestä toiminnasta. Kolmantena teemakokonaisuutena keskitytään Aila-Leenan vuosiin Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa. Muistoista piirtyy näkemys siitä, miten haastavasta sosiaalityön opetuksen, tutkimuksen ja alueellisen kehittämisen projektista syntyi Aila-Leenan osaavissa ja energisissä käsissä menestystarina. Neljännessä teemassa, Aila-Leena ja 'opetuslapset', muistojaan kirjoittavat, no, opetuslapset eli Aiskin väitöskirjaohjattavat ja Kokkolan yliopistokeskuksen sosiaalityön yksikön tiimiläiset. Aila-Leenan suhde käytäntöön, tai kuten hän itse sitä kutsuu praksiskseen, on kirjan viidennen teeman fokus, jossa Kokkolan ja Pohjanmaan alueen yhteistyökumppanit jakavat muistojaan ns. kentän näkökulmasta. Kuudennessa teemassa, Aila-Leena ja vuosikymmenten (yhteistyö) kumppanuus, muistojaan jakavat osa Aila-Leenan pitkäaikaisista kollegoista. Kirjan loppuksi pohditaan eri näkökulmista Aila-Leenan jälkeensä jättämää arvokasta perintöä. Loppusanat muodostavat konkreettisia ja luovia tapoja kiittää Aila-Leenaa hänen uskomattomasta, inspiroivasta ja urauurtavasta työstään sosiaalityön kysymysten parissa.

Toimituskunnan puolesta mitä lämpimämmät kiitokset kaikille kirjan kirjoittajille – jokainen teksti täydentää omalta osaltaan kuvaa Aila-Leenasta sekä hänen monipuolisesta työurastaan. Päivi Vuoriolle haluamme lausua suuret kiitokset häneltä kirjan viimeistelyssä saamastamme avusta. Kirjan painatuksen on mahdollista Chydenius-Instituutin kannatusyhdistyksen myöntämä apuraha, tästä myös iso kiitos.

Viimeisenä vaan ei vähäisimpänä: Kiitos Aila-Leena. On ollut suuri ilo ja etuolaisuus saada liittyä osaksi sinun matkaasi.

Kirjallisuus

- Hirvilampi, T. (2015). Kestävän hyvinvoinnin jäljillä: Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 136. Kelan tutkimusosasto. Helsinki.
- Litmanen, T., Matthies, A-L., Närhi, K., Silvasti, T., Salo, M. & Kortetmäki, T. (2024). Rihmoista vahvaksi kudelmaksi. Teoksessa M. Santaoja, E. Berglund, R. Sairinen, L. Peltonen, P. Heikkurinen & C. Casi (toim.) *Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus: Monitieteisen alan muotoutuminen Suomessa 1994–2024*. Tampere: Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seura ry, 173–180.
- Matthies, A-L. (1983). Vaihtoehtoinen sosiaalityö: sosiaalityön kritiikkiä ja vaihtoehtoisen sosiaalityön projekteja Saksan Liittotasavallassa. *Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia* n:o 35. Jyväskylän yliopisto.
- Matthies, A-L., Hermans, K. & Leskošek, V. (2022). Applying transdisciplinary sustainability transitions research in international social work doctoral training. *Social Work Education*, DOI: 10.1080/02615479.2022.2105316

- Matthies, A.-L., Stamm, I., Hirvilammi, T., & Närhi, K. (2019). Ecosocial innovations and their capacity to integrate ecological, economic and social sustainability transition. *Sustainability* 11, 2107. doi:10.3390/su11072107
- Matthies, A.-L., Närhi, K. & Ward, D. (2001) (eds.) *Eco-social Approach in Social Work*, Sphi: Jyväskylä.
- Närhi, K. (2004). *The eco-social approach in social work and the challenges to the expertise of social work*, *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 243, University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Stamm, I. (2023). Human rights-based social work and the natural environment: Time for new perspectives. *Journal of Human Rights and Social Work* 8, 42–50. doi.org/10.1007/s41134-022-00236-x